

УДК

Авдієнко Євгенія Володимирівна
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
кафедра мистецьких дисциплін

РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ РОБОТИ

Вокально-хорове мистецтво – одне з найдавніших проявів музичної культури нашого народу. Саме вокальний та хоровий спів сприяє розвитку співочої культури школярів, їх загальному та музичному розвитку; вихованню духовного світу учнів; становленню їх світогляду та формуванню майбутньої особистості. В процесі хорового виконання в учнів розвивається не тільки музичні здібності, такі як слух, пам'ять, почуття ритму, але й також мислення, зокрема музичне.

Однією з актуальних в сучасній музичній педагогіці на сьогоднішній день є проблема формування та розвитку музичного мислення. Музичне мислення як діяльність є, по суті, процесом зіставлення звукових комбінацій з художніми образами, перетворюючи реальність звукову в реальність художньо-образну. Використовуючи характерні особливості музичної мови, музичне мислення постає як «мовне мислення», реалізуючи таким чином специфічну «музично-слухову здатність». Музичне мислення, на думку музичних психологів Л. Бочкарьова, С. Петрушина, Б. Теплова – є не що інше, як переосмислення і узагальнення життєвих вражень, свій відбиток у свідомості людини музичного образу, що представляє собою єдність емоційного і раціонального [1].

Дослідники-психологи виділяють три види музичного мислення: слухацьке, виконавське та композиторське.

Слухацьке мислення виступає скоріше як пасивний – репродуктивний вид, який обслуговує сприйняття вже існуючої музики. Слухач оперує наочно-образним мисленням.

Виконавець, який має справу з музичним інструментом, осмислює звуки музики в процесі власних практичних дій, знаходячи найкращі способи виконання пропонованого йому нотного тексту, що говорить про переважання наочно-дієвого виду музичного мислення. Виконавське мислення служить для безперервного процесу одночасного аналізу тексту та контролю його виконання, враховуючи не тільки особливості нотного тексту, але також і свої художньо-естетичні погляди.

Музичне мислення, як один з видів мистецьке мислення, є процесом творчим, при цьому ототожнюється в першу чергу з композиторським мисленням, що є найбільш творчим і продуктивним. Музичний твір є загальним об'єктом мислення композитора, виконавця і слухача. Таким чином, особливості діяльності кожного з учасників музичної комунікації пов'язані з виділенням в цьому об'єкті специфічних предметів. Виконавське і слухачське музичне мислення протікає при постійному синтезі емоційного і раціонального. Відомий диригент Леопольд Стоковський говорить про це так: «розуміння внутрішньої природи музики, органічної єдності складного, але бездоганного порядку її математичних основ – анітрохи не зменшить нашого емоційного сприйняття краси і поезії музики» [2].

Музикознавець А. Н. Сохор, каже: «як і будь-яка художня діяльність, музичне мислення являє собою єдність трьох основних видів діяльності: відображення, творення, і спілкування». Важливе доповнення робить музикознавець І. Г. Ляшенко визнаючи за музичним мисленням функції спілкування. Через комунікацію можна розглядати музику «як один з найпотужніших інформаційних процесів, що охоплюють в принципі все суспільство» [3].

З цілої низки психологічних показників, оптимальним для початку педагогічного керівництва формуванням музичного мислення може бути визнаний саме молодший шкільний вік. Саме для молодшого шкільного віку навчальна діяльність стає провідною. В її рамках дитина засвоює основи теоретичної свідомості і мислення людей. У процесі такого засвоєння у

молодшого школяра виникають головні психологічні новоутворення – змістовна рефлексія, аналіз, планування, які визначають істотні якісні зміни, як пізнавальних процесів дитини, так і всієї його особистісної сфери. Новоутворення не виникають автоматично, для їх формування необхідна відповідна діяльність. А вміння діяти у внутрішньому плані (планування, аналіз, самосвідомість, рефлексія) є не що інше, як найважливіші компоненти розумової діяльності. Для їх виникнення необхідна стимуляція мислення у всіх його формах.

Педагогічними умовами формування музичного мислення молодших школярів у процесі вокально-хорової роботи є: створення сприятливої художньо-творчої атмосфери вокально-хорових занять; активізація пізнавальної діяльності учнів на основі використання ігрових ситуацій; стимулювання учнів до оволодіння вміннями слухового контролю та самооцінки [4].

О. В. Тихоною розроблена методика розвитку музичного мислення, яка призначена для учнів молодшого шкільного віку (1-3 клас). Методика включає етапи: 1) підготовчий, мотивуючий учнів на сприйняття музики; 2) дієво-практичний, пов'язаний з процесом «занурення-переживання» музики; 3) підсумковий, що полягає в осмисленні засобів музичної виразності та авторського задуму в цілому; 4) рефлексивний, що виявляє особистісну значимість (сенс) твори [5].

Методами навчання на підготовчому етапі є методи активізації пізнавального інтересу, бесіди, діалогу; на дієво-практичному етапі: методи емпатії, рефлексії, бесіди, діалогу, спостереження за музикою; на підсумковому етапі: аналіз, роздум про музику, методи пластичного моделювання музики (хлопки, постукування, тілесні рухи), узагальнення; на рефлексивному етапі: метод порівняння, аналогій, метод створення художнього контексту, метод уяви «якби ...».

Приблизний алгоритм реалізації методики: виявлення настрою твору і почуттів, які воно викликає; визначення основних засобів музичної

виразності; спостереження за розвитком музичних образів; осмислення художнього задуму твору; образ автора або відомості про історію створення твору; пошук життєвих аналогій, особистісної значущості твору; переклад музичного образу на мову інших модальностей (пластичний, образотворчий або поетичний) [5].

Отже, музичне мислення є важливим інструментом взаємодії учня й художньо-звуквої реальності, механізмом віддзеркалення, сприйняття, створення та узагальнення музичних образів, закодованих в інтонації музичної мови, що сприяє розвитку емоційного інтелекту й духовного світу дитини. Формуючи музичне мислення, ми вводимо людину в світ мистецтва тому, що це світ, який, на відміну від світу науки, містить в собі духовні, моральні цінності.

Література

1. Брояко Н. Б. Особливості формування музичного мислення учня-інструменталіста. *Матеріали щорічної науково-практичної інтернет-конференції «Музика в діалозі з сучасністю: мистецькі, педагогічні, комунікаційні аспекти музичної культури України XXI століття»*. Київ: КНУКіМ, 2020 С . 136-138.
2. Ляшенко И. Г. Целеполагание и деятельность музыкального мышления. *Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования*: сб. статей. Киев. 1989. С. 10—30.
3. Петрушин В. И. Музыкальная психология: учебник. Москва, 1997. 402. 384 с.
4. Мен Фаньцзюань. Формування інтонаційно-образного мислення молодших школярів у процесі вокально-хорового навчання в школах Китаю та України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 20 с.
5. Тихонова Е. В. Развитие музыкального мышления у младших школьников в процессе обучения в детских школах искусств. *Педагогическое образование в России*. 2019. № 7. С. 51—57. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-muzykalnogo-myshleniya-u-mladshih-shkolnikov-v-protse-obsobcheniya-v-detskikh-shkolah-iskusstv> (дата звернення: 12.11.2020).